

ПРАКТИЧНЕ ВИКОРИСТАННЯ ДЕЯКИХ ПРИЙОМІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ У ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ

PRACTICAL USE OF SOME TECHNIQUES OF DEVELOPMENT OF CREATIVE THINKING IN THE PROCESS OF LANGUAGE TRAINING OF FOREIGN STUDENTS

Статтю присвячено дослідженню практичного використання деяких прийомів розвитку творчого мислення у процесі мовної підготовки іноземних студентів.

Звертається увага на те, що розвиток творчих здібностей особистості є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки.

У зв'язку із цим постає питання про необхідність орієнтації суб'єктів діяльності на творчий пошук. Уважаємо, що впровадження в навчальний процес прийомів розвитку творчого мислення сприяє його успішності й ефективності.

Підкреслюється, що сучасного студента досить важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до пошуку шляхів у сучасному полі інформації і комунікації. Відбувається це тому, що він часто відчуває значні труднощі у сприйнятті навчального матеріалу. Необхідно навчитися самостійному пошуку, обробці, організації інформації, створенню своїх інформаційних об'єктів. Івагомим чинником стає як раз недостатньо високий рівень розвитку мислення, особливо творчого. Також підкреслюється, що саме викладач дає іноземним студентам необхідну модель творчої поведінки. Його ціннісне ставлення до творчих здібностей студентів полягає у справжньому бажанні створити сприятливе середовище для їхнього розвитку.

Також зосереджується увага на тому, що існує безліч вправ, за допомогою яких можна розвинути творче мислення. Однією з основних цілей таких вправ, або інтелектуальних ігор, виявляється генерування нових ідей, які потім можна оцінити, відібрати з них найбільш корисні.

У статті також акцентується увага на тому, що цілеспрямована робота з розвитку творчих здібностей іноземних студентів допомагає їм доцільно і правильно користуватися мовними засобами для вираження власних думок нерідною мовою, що і виявляється кінцевою метою мовної підготовки.

У статті представлено практичне використання таких прийомів розвитку творчого мислення, як метод «Шість капелюхів», ментальні карти, «Фішбоун» та «Сінквейн». Вони розглядаються на прикладі тексту «Моя майбутня професія – інженер».

Ключові слова: творче мислення, мовна підготовка, дидактична гра, іноземні студенти.

The article is devoted to the research of practical use of some methods of development of creative thinking in the process of language training of foreign students.

Attention is drawn to the fact that the development of creative abilities of the individual is one of the urgent problems of modern pedagogy.

In this connection the question arises about the necessity of orientation of the subjects of activity on creative search. We believe that the introduction of techniques of development of creative thinking in the educational process contributes to its success and effectiveness.

It is emphasized that it is rather difficult to motivate a modern student to cognitive activity, to finding ways in the modern field of information and communication. This happens because he often experiences significant difficulties in the perception of educational material. It is necessary to learn how to independently search, process, organize information, create own information objects. Insufficiently high level of development of thinking, especially creative thinking, is becoming a significant factor in learning.

It is also emphasized that it is the teacher who gives foreign students the necessary model of creative behavior. His valuable attitude to students' creative abilities lies in the real desire to create a favorable environment for their development.

Also, attention is focused on the fact that there are many exercises with the help of which creative thinking can be developed. One of the main goals of such exercises, or intellectual games, is the generation of new ideas, which can then be evaluated and the most useful of them can be selected.

The article also focuses on the fact that purposeful work on the development of the creative abilities of foreign students helps them to use language means appropriately and correctly as well as to express their thoughts in a non-native language, which is the ultimate goal of language training.

The article presents the practical use of such techniques for the development of creative thinking, such as the Six thinking hat method, mental cards, "Fishbone" and "Cinquain". They are considered on the example of the text "My future profession is an engineer".

Key words: creative thinking, language training, didactic game, foreign students.

УДК 378.147.88

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-2-15>

Семененко І.Є.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету

Розвиток творчих здібностей особистості є однією з актуальних проблем сучасної педагогіки, оскільки основний характер парадигми педагогічної системи вищої освіти полягає в орієнтації суб'єктів діяльності на творчий пошук. Сучасна вища освіта виконує низку функцій, що дозволяють поєднувати традиції й інновації, трансляцію і продукування знань, передачу культурних цін-

ностей, розвиток людського потенціалу загалом і творчої поведінки зокрема.

Мета статті – дослідження практичного використання деяких прийомів розвитку творчого мислення у процесі мовної підготовки іноземних студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку системи підготовки фахів-

ців для закордонних країн є предметом досліджень низки науковців. Аналіз праць, присвячених навчанню іноземних студентів, свідчить, що основну увагу вчені звертають на викладання мови країни навчання як іноземної (Х. Бахтіярова, Т. Вишнякова, Т. Дементьєва, Т. Капітонова, В. Костомаров, О. Митрофанова, О. Щукін), досліджено дидактичні основи підготовки іноземних студентів у ЗВО (А. Бронська, А. Нікітін, О. Суригін); проблеми підготовки іноземних громадян до навчання в технічних університетах (П. Баришовець, Н. Булгакова, Е. Лузик та ін.); адаптаційні процеси як підґрунтя аккультуризації іноземного студента в навчальному середовищі українських ЗВО (М. Іванова, Н. Тіткова, І. Ширяєва). Розвитком творчих здібностей студентів цікавилися О. Гончарова, В. Чиркова, К. Герасимова, Е. Мизюрова, Т. Леонтьєва, Л. Коберник, Г. Устиніна, Р. Гараєва, Н. Саєнко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, проблема розвитку творчого мислення студентів є дуже актуальною в педагогічному аспекті. Водночас вона є недостатньо дослідженою стосовно мовної підготовки іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу. Вести цілеспрямовану роботу з розвитку творчих здібностей іноземних студентів надзвичайно важливо, оскільки цей процес не тільки підвищує загальний рівень їхньої культури, є одним зі способів мотивації та пробудження інтересу до предмета, дозволяє виявити індивідуальні якості кожного, а й, нарешті, допомагає доцільно і правильно користуватися мовними засобами для вираження своїх думок нерідною мовою, що і виявляється кінцевою метою мовної підготовки.

Сучасного студента досить важко мотивувати до пізнавальної діяльності, до пошуку шляхів в сучасному полі інформації і комунікації. Відбувається це тому, що він часто відчуває значні труднощі у сприйнятті навчального матеріалу. Необхідно навчитися самостійному пошуку, обробці, організації інформації, створенню своїх інформаційних об'єктів. І вагомим чинником стає недостатньо високий рівень розвитку мислення, особливо творчого. Це стосується і вивчення мови.

Саме викладач дає іноземним студентам необхідну модель творчої поведінки. Його ціннісне ставлення до творчих здібностей студентів полягає у справжньому бажанні допомогти відкрити і розвинути ці здібності, тобто він прагне навчити навичкам творчого і критичного мислення, особливостей і етапів творчого процесу, а також створити сприятливе середовище для розвитку.

Існує безліч вправ, за допомогою яких можна розвинути творче мислення. Однією з основних цілей таких вправ, або інтелектуальних ігор, виявляється генерування нових ідей, які потім можна

оцінити і відібрати з них найбільш корисні. Студенти теж сприяють розвитку творчого досвіду викладача, зокрема в області цифрових технологій, у яких вони більш компетентні.

Гра є одним з ефективних засобів виховання і навчання. Гра на уроці – важливий елемент у розвитку особистості, оскільки сприяє реалізації освітніх, розвиваючих та виховних завдань. За допомогою гри формуються, розвиваються й удосконалюються різні позитивні якості індивіда, від здатності до логічного мислення, проявів предметних знань у колективній діяльності або індивідуально, до підвищення мотивації до пізнавальної діяльності, розвитку креативності та самореалізації особистості. Грою також забезпечується створення невимушеної, позитивної атмосфери, що піднімає настрій [8].

Здатність до творчості – це навичка, яку необхідно розвивати. І це мають робити не тільки ті, хто вирішив займатися творчою діяльністю професійно. Одна з інструментальних і системних компетенцій інженера – саме здатність до творчості. Розглянемо завдання методик розвитку творчого мислення, це:

- точне формулювання проблеми;
- збір вихідних даних;
- вироблення критеріїв для структурування вихідних даних;
- структурування вихідних даних;
- усебічне вивчення вихідних даних;
- розширення галузі проблематики;
- формулювання декількох поглядів на проблему та максимальної кількості рішень;
- вироблення критеріїв відбору перспективних ідей або рішень;
- руйнування ментальних блоkad;
- прискорення процесу генерації ідей;
- відбір дійсно вигідних і оригінальних варіантів рішення [8].

З метою покращення умов для створення необхідної атмосфери, що сприяє розвитку творчого мислення іноземних студентів технічних спеціальностей, вважаємо доцільним використання деяких креативних прийомів. На прикладі тексту «Моя майбутня професія – інженер» розглянемо практичне використання таких прийомів розвитку творчого мислення, як метод «Шести капелюхів», ментальні карти, «Фішбоун» та «Сінквейн».

Для розуміння проблем, які розглядаються в тексті, наведемо його план:

1. Вибір професії.
2. Мотиваційні цитати про професію.
3. Пояснення терміна.
4. Історія професії.
5. Масовість і унікальність професії.
6. Переваги та недоліки професії.
7. Професіограма інженера.
8. Професійно важливі якості.

9. Якості, що перешкоджають ефективній професійній діяльності.

Звертаємо увагу на те, що останні три проблеми розглядаються іноземними студентами самостійно як домашнє завдання.

Передумовою появи методу «Шість капелюхів» британського вченого Едварда де Боно стало переконання, що людське мислення у процесі життєдіяльності поступово стає однобоким, набуває стереотипів. Виходячи із цього, учений запропонував шість шляхів, здатних порушити звичний для мозку стан мислення й ухвалення рішень. Метод «Шість капелюхів» – це психологічна рольова гра. Капелюх певного кольору означає окремий режим мислення, надягаючи його, людина включає цей режим. Це потрібно для складання цілісної думки про проблему, оскільки ми найчастіше думаємо про неї раціонально, що не сприяє повноті картини. У глобальному плані зазначений метод можна застосовувати в будь-якій галузі, що пов'язана з розумовою працею.

Білий капелюх мислення – це режим фокусування уваги на всій інформації, якою ми володіємо: факти і цифри. Важливо зосередитися на тому, де роздобути додаткову інформацію.

Червоний капелюх – капелюх емоцій, почуттів та інтуїції.

Жовтий капелюх – позитивний. Одягаючи його, ми думаємо над передбачуваними перевагами, які дає рішення, а також розмірковуємо над вигодою і перспективою певної ідеї.

Чорний капелюх – повна протилежність жовтому. Тільки критичні оцінки ситуації.

Зелений капелюх – капелюх творчості і креативності, пошуку альтернатив.

Синій капелюх призначається для управління процесом реалізації ідей і роботи над вирішенням завдань, а не для оцінки пропозиції й опрацювання його змісту [3].

Наведемо приклад практичного використання методу «Шість капелюхів» у процесі роботи над текстом «Моя майбутня професія – інженер»:

- синій – модератор (викладач);
- жовтий – позитивний (мотиваційні цитати про професію, переваги професії);
- чорний – негативний (недоліки професії, ризики);
- білий – усі факти (професіограма інженера, професійні компетенції);
- зелений – креативний (ідеї про те, як стати хорошим інженером);
- червоний – вираження емоцій (висловити свої почуття, наприклад, що інженером бути складно).

Отже, суть методу «Шість капелюхів» полягає в тому, що проблему потрібно розглядати не в боротьбі доводів, а в їхній єдності, тобто вибір кращого відбувається не шляхом зіткнення ідей, а шляхом мирного співіснування, за якого вони оці-

нюються послідовно і незалежно. Автор техніки запропонував підхід паралельного мислення, де шість капелюхів є інструментом його досягнення.

Наступний прийом, яким можна скористатися у процесі мовної підготовки для розвитку творчого мислення іноземних студентів, – ментальні карти.

Ментальні карти – це техніка візуалізації мислення для фіксування, розуміння і запам'ятовування змісту тексту, генерування і запису ідей.

Вони допомагають розібратися в новій темі, підготуватися до ухвалення рішення. Ментальні карти створюються за певними правилами за допомогою вже існуючої програми, яку можна скачати, або використовуючи підручні засоби: дошку, білий аркуш паперу, кольорову крейду, фломастери. Правила створення ментальних карт: одне слово на одній гілці; довжина лінії повинна дорівнювати довжині слова; різні кольори для основних гілок; малюнки і символи. На думку психологів, ментальні карти активують пам'ять, тоді як списки, суцільний текст, дерева і схеми одноманітні [7].

Як ментальна карта текст «Моя майбутня професія – інженер» може виглядати таким чином:

Ingenium – здібності, винахідливість <...>. Історія: інженер – людина, спроможна <...>. Унікальність: переваги та недоліки професії. Професіограма: професійно важливі якості, компетенції. Висновки.

Отже, ментальні карти використовують всі можливі способи, щоб активувати сприйняття за допомогою різноманітності: різна товщина ліній, різні кольори гілок, точно вибрані ключові слова, використання образів і символів.

Наступний прийом, який може бути цікавим для нашого дослідження, має назву «Фішбоун», або «Риб'ячий скелет». Він був розроблений японським вченим Каору Ісікава як графічна техніка представлення інформації, що дозволяє образно продемонструвати перебіг аналізу будь-якого явища через виділення проблеми, з'ясування її причин та підтверджуючих фактів і формулювання висновку з питання.

«Риб'ячий скелет» складається із чотирьох блоків інформації:

- голови, у якій позначається питання або проблема;
- кісточок зверху, де фіксуються причини й основні поняття того чи іншого явища, проблеми;
- кісточок знизу, що підтверджують наявність тих чи інших причин;
- хвоста, що містить висновки й узагальнення з питання [9].

Технічна реалізація методу дуже проста: кожен може намалювати риб'ячий скелет на дошці або аркуші.

Графічне представлення тексту «Моя майбутня професія – інженер» за допомогою методу «Фішбоун» може виглядати так: голова риби (про-

блема): як стати хорошим інженером. Хвіст (висновки): вибір професії – найбільш відповідальний і важливий у житті. Кісточки зверху (причини): престижність професії; необхідність у всіх галузях; можливість спілкуватися з іноземними фахівцями; можливість робити винаходи. Кісточки знизу (факти): види професійних компетенцій; професійно важливі якості; основні види діяльності (професіограма інженера); якості, які заважають ефективності професійної діяльності.

Отже, одним зі способів навчити іноземного студента вмінно ставити і вирішувати певні завдання – допомогти уявити інформацію в наочно-змістовній формі, використовуючи такий прийом, як «Фішбоун».

аступний дидактичний прийом, що сприяє розвитку творчого мислення, був розроблений американськими вченими і має назву «Сінквейн».

Сінквейн – це п'ятистичний неримований вірш, створений за певними правилами з використанням обмежень.

Перший рядок – одне слово, зазвичай іменник або займенник, – тема сінквейна, то, про що піде мова.

Другий рядок – два прикметники або дієприкметники, що описують ознаки і властивості теми сінквейна.

Третій рядок – три дієслова або дієприслівника, що описують характерні дії об'єкта.

Четвертий рядок – речення із чотирьох слів про тему сінквейна.

П'ятий рядок – одне слово, зазвичай іменник, що характеризує тему [6].

Наведемо сінквейн тексту «Моя майбутня професія – інженер»:

Інженер.

Винахідливий, значущий.

Зіставляти, аналізувати, втілювати.

Справа всього життя.

Покликання.

Отже, цей прийом дозволяє знаходити в масиві інформації найбільш суттєві елементи; вчить робити короткі висновки; допомагає швидко та

правильно висловлювати свої думки; розвиває здатність до аналізу; дозволяє знаходити далекі асоціації у процесі роботи у групах.

Висновки. Розвиток творчого мислення особистості виявляється однією з актуальних проблем сучасної педагогіки.

Цілеспрямована робота з розвитку творчих здібностей іноземних студентів у процесі їх навчання надзвичайно важлива, оскільки допомагає їм доцільно і правильно користуватися мовними засобами для вираження своїх думок нерідною мовою, що і є кінцевою метою мовної підготовки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абашкіна Н. Розвиток професіоналізму майбутніх фахівців Німеччини та Великої Британії в умовах європейської інтеграції. *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ ; Глухів : РВВ ГДПУ, 2005. 234 с. С. 118–120.
2. Грень Л. Розвиток мотиваційної сфери студентів як основа досягнення успіху в майбутній професійній діяльності. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УІПА, 2010. № 28/29. С. 35–38.
3. Горбунова Ж. Прием «6 шляп» как способ развития критического мышления. URL: <http://infourok.ru/statya-priem-shlyap-kak-sposob-razvitiya-kriticheskogo-mishleniya-551774.html> (дата обращения: 30.09.2019).
4. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : методичний посібник / авт.-укл. : О. Пометун, Л. Пироженко. Київ : А.С.К., 2002. 136 с.
6. Кендиван О., Куулар Л. Дидактические синквейны как средство активизации познавательной деятельности учащихся. *Фундаментальные исследования*. 2014. № № 3–4. С. 827–829.
7. Сазанова Л. Ментальные карты как средство обучения в вузе. *Перспективы развития информационных технологий*. 2016. № 28. С. 118–122.
8. Фіцула М. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2014. 456 с.
9. «Фишбоун» (Рыбий скелет): что это такое, формы работы на уроке и примеры. URL: <http://pedsosvet.su/metodika/priemy/5714>.